

تفاهم نامه

مندوبره وری آب کشاورزی (افق دوساله)



تأسیس و تأمین منابع آب کشاورزی ایران

مرکز ملی مطالعات بهره‌وری کشاورزی و آب

تاریخ: ۱۴۰۰/۰۶/۲۰

شماره: ۵۱۱۹/۵۱۰۰/ص



وزارت نیرو



وزارت جهاد کشاورزی

مقدمه

یکی از ارکان مؤثر در تولید محصولات کشاورزی و تقویت امنیت غذایی، تاسیس به هنگام کمی و کیفی انواع نهاده‌های مورد نیاز و استفاده بهینه از آنها می‌باشد. با توجه به اینکه آب مهمترین نهاده تولید در کشور بوده، در سال‌های اخیر بعضی نقاط کشور با چالش کمبود شدید آب مورد تقاضا رو به رو می‌باشند و به دلیل تفاوت‌های موجود بین عرضه و تقاضا در پنج دهه گذشته از یک سو در مواردی با نامعادله ناشی از افزایش جمعیت و نیاز بیشتر، ارتقای کیفی سطح زندگی، استفاده بی‌رویه از منابع پایه، تغییر اقلیم و ... رو به رو بوده و از سوی دیگر ظرفیت منابع آب‌های تجدیدپذیر کشور علی‌رغم افزایش بعضی تقاضاهای اجتناب ناپذیر با محدودیت شدید مواجه می‌باشند و بحران آب زیرزمینی این بحران را تشدید می‌نماید. لذا استمرار مدیریت پایدار تولید محصولات کشاورزی به همراه برنامه‌ریزی‌های دقیق و قابل اجرا در کلیه ابعاد تنها با تکیه بر ارتقای بهره‌وری از نهاده آب امکان‌پذیر می‌باشد تا در جهت حفظ کمان ملی و بقا سرزمین چاره‌اندیشی اساسی و به هنگام صورت گیرد که این تفاهم‌نامه با توافق طرفین و در این راستا تهیه و تدوین گردیده است.

از این رو با توجه به اینکه تأمین منابع جدید برای رفع تقاضاهای توسعه کشاورزی امکان‌پذیر نمی‌باشد، لذا تنها گزینه که علاوه بر کاهش مصرف، سبب افزایش درآمد و تولید نیز خواهد شد، ارتقای بهره‌وری منابع آب و نهاده‌های تولید است. تجارب جهانی و رویکرد جهانی از سیاست آب مجازی نیز از اثرات افزایش بهره‌وری و امکان‌پذیرترین، سریع‌ترین و اقتصادی‌ترین راه‌حل‌هایی است که با بکارگیری روش‌های مناسب انتقال تکنولوژی و فراهم کردن شرایط می‌تواند با استقبال ذینفعان رو به رو شود و می‌تواند ضمن رونق بخشیدن به تولید، ایجاد درآمد، ترمیم منابع آب خسارت دیده نیز کمک نماید. خوشبختانه تجربه چند سال اخیر نشان داده که با فراهم آوردن امکانات، فناوری‌ها و تکنولوژی‌های جدید و به کارگیری مناسب آنها، تولیدکنندگان خود در این مسیر قرار گرفته‌اند. در این میان تهیه، تدوین و عملیاتی کردن نقشه راه جدیدی متناسب با ظرفیت افزایش بهره‌وری آب در کشور ضروری به نظر می‌رسد.

در این راستا و به منظور بهره‌مندی از راهبردها و سیاست‌های مناسب رفع نارسایی‌ها و گذار به سوی کشاورزی پایدار و ارتقای بهره‌وری آب، این سند مشترک به منظور همکاری و هماهنگی همه جانبه بین بخش‌های دولتی و خصوصی تنظیم گردیده است. از این رو این تفاهم‌نامه فی مابین وزارت جهاد کشاورزی به نمایندگی جناب آقای دکتر کاظم خاوازی، وزارت نیرو به نمایندگی جناب آقای دکتر رضا اردکانیان و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران به نمایندگی جناب آقای مهندس غلامحسین شافعی که از این پس به اختصار اتاق ایران نامیده می‌شود، به شرح زیر منعقد می‌گردد.

ماده ۱- چشم انداز

تقویت امنیت غذایی و بهبود وضعیت اقتصادی بهره‌برداران و فعالان بخش کشاورزی از طریق توسعه کشاورزی پایدار و بازار محور با تکیه بر افزایش بهره‌وری منابع و عوامل تولید بویژه بهره‌وری آب

ماده ۲- مأموریت

ارتقای بهره‌وری آب کشاورزی با مشارکت بخش‌های خصوصی، تعاونی، دولتی و سازمان‌های مردم نهاد با تکیه بر بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، رعایت راهبردهای اجرای برنامه‌ها و اقدامات اساسی مندرج در تفاهم‌نامه

ماده ۳- اهداف

- این طرح دارای دو برنامه پنج ساله می‌باشد که از سال زراعی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ آغاز می‌گردد و دارای اهداف زیر است:
- بهبود حاصلخیزی منابع خاک و پایداری تولید با تاکید بر افزایش مقدار ماده آلی خاک از ۰٫۶ درصد به ۰٫۹۵ درصد در طول ده سال
- افزایش بهره‌وری آب کل تولیدات گیاهی از ۱٫۱ (در سال پایه) به ۲٫۲ کیلوگرم بر متر مکعب (در افق ده ساله)

۱- محصولات زراعی

۱-۱- محصولات زراعی آبی: از ۱٫۴۸ به ۲٫۱۱ کیلوگرم بر مترمکعب

۱-۲- محصولات زراعی دیم: از ۰٫۳ به ۵٫۱ کیلوگرم بر میلی‌متر بارندگی

۲- محصولات باغبانی

۲-۱- محصولات باغبانی آبی: از ۰٫۶۸ به ۲٫۲ کیلوگرم بر متر مکعب

• در گل‌های شاخه بریده: از ۸۷٫۶ شاخه به ۱۰۲ شاخه گل به ازای هر متر مکعب

۲-۲- در محصولات باغبانی دیم: از ۰٫۳ به ۷٫۹ کیلوگرم بر میلی‌متر بارندگی

۳- آبی‌پروری: از ۵٫۴۳ به ۵٫۵ کیلوگرم بر مترمکعب

۴- دامی: از ۰٫۷۳ به ۱٫۳۶ کیلوگرم بر مترمکعب

تبصره ۱: سال پایه، متوسط سه سال منتهی به سال ۱۳۹۸ می‌باشد.

ماده ۴- راهبردها و رئوس اقدامات اساسی

۱. حمایت از تولید محصولات کشاورزی بر مبنای شاخص های بهره‌وری بویژه بهره‌وری آب در مقیاس گیاه، مزرعه، دشت و حوضه

۲. تعیین پنج‌مارک بهره‌وری آب محصولات در مناطق مختلف و تفاهم در آنها
۳. ایجاد ابزارهای قانونی و مشوق‌های لازم به منظور حمایت و ایجاد انگیزه برای بهره‌وران بیشتر
۴. ابلاغ دستورالعمل‌های لازم در راستای افزایش بهره‌وری
۵. تهیه و اجرای برنامه مشترک در تخصیص حجمی آب
۶. اقدام و همکاری مشترک و ترویج فرهنگ نگرش به آب به عنوان عامل فرابخشی
۷. تفاهم در استانداردسازی شاخص‌های پایش بهره‌وری و ارزیابی مستمر آنها
۸. ارتقای مدیریت زنجیره ارزش و توسعه صنایع تکمیلی بخش کشاورزی برای ارتقای بهره‌وری اقتصادی و فیزیکی آب
۹. ارتقای مدیریت آبیاری و تدقیق برنامه مصرف آب و بهینه‌سازی آن با بهره‌مندی از سامانه‌های نوین، هوشمند- سازی آبیاری و ویژگی‌های اقلیم و جغرافیای خاص هر منطقه
۱۰. بکارگیری سیاست‌ها و اقدامات اجرایی مطابق راهبردهای مندرج در ماده ۴ اساسنامه
۱۱. رفع موانع و تسهیل دسترسی کشاورزان به فناوری‌های نوین و نهاده‌های مناسب مورد نیاز
۱۲. تبیین، طراحی و استقرار نظام نظارت فنی و مهندسی بخش غیردولتی در فعالیت‌های بخش کشاورزی و گسترش شرکت‌های خدماتی در زمینه‌های مشاوره، مدیریت، خدمات ماشین (مکانیزاسیون)، خدمات گیاهپزشکی، خدمات خاکشناسی، خدمات دامپزشکی و شیلات
۱۳. ایجاد تسهیلات لازم به منظور جلب مشارکت حداکثری بخش خصوصی جهت همکاری در امور مختلف از جمله انتقال تکنولوژی، ارائه خدمات فنی، بهبود تولید، نگهداری، فراوری، بازاریابی و عرضه محصولات کشاورزی
۱۴. کاربرد روش‌های زراعی و باغی موثر بر افزایش بهره‌وری مانند معرفی گیاهان جدید مناسب، اصلاح زمان کاشت، تراکم و آرایش بهینه کشت، استفاده از انواع مالچ‌ها، کشت روی پشته‌های بلند، نصب سایبان و ...
۱۵. دستیابی به حداکثر ظرفیت تولید محصولات و کاهش شکاف عملکرد به روش‌های مختلف (مدیریت تغذیه، کنترل عوامل خسارت زاء، مکانیزاسیون و ...)
۱۶. حمایت و تأمین تسهیلات لازم برای رونق تجارت محصولات و فراورده‌های کشاورزی و رفع موانع آنها
۱۷. بهبود حاصلخیزی خاک‌های کشور و افزایش ماده آلی آن با تکیه بر اصول:
 - اصلاح تناوب زراعی، انجام عملیات مناسب کشاورزی، توجه به کشت گیاهان حاصلخیزکننده، کنترل فرسایش خاک و حفظ بقایای گیاهان در خاک، بهبود برنامه تغذیه گیاهی، مدیریت شوری، ارتقای شاخص‌های بیولوژیکی خاک و ...
۱۸. حمایت از استقرار کشاورزی دقیق
۱۹. توسعه کشاورزی حفاظتی (زراعی و باغی)
۲۰. توسعه کشت نشاء با هدف کوتاه کردن دوره زمانی تولید در مزرعه و کاهش مصرف آب
۲۱. هدایت و حمایت تولید محصولات سبزی، صیفی و جالبه به محیط‌های کنترل شده (گلخانه‌ها)
۲۲. تغییر فصل کاشت محصولات برای حداکثر استفاده از آب سبز، حداقل تیخیر و ارتقای بهره‌وری مانند توسعه کشت چغندر قند در پاییز و یا کشت سیب‌زمینی در زمستان
۲۳. معرفی محصولات جایگزین برای استفاده حداکثری از آب (نظیر جایگزینی چغندر قند پاییزه با نیشکر و یا گیاهان جدید علوفه‌ای با یونجه).

۲۴. حمایت از کشت برنج منحصر به استان‌های گیلان و مازندران و معرفی کشت‌های جایگزین و حمایت از تولید آنها در دیگر استان‌ها
۲۵. ارتقای بهره‌وری آب سبز در تولیدات دیم
۲۶. کاهش ضایعات در مراحل مختلف از تولید تا مصرف و از طریق حمایت از تولید قراردادی، اصلاح، تکمیل و ارتقا زنجیره تولید و نیز اصلاح الگوی مصرف
۲۷. استقرار مدیریت ریسک به منظور کاهش اثرات بلایای طبیعی در تولیدات کشاورزی (نظیر خشکسالی، سرمازدگی، یخبندان، گرمادگی و) با استفاده از سامانه‌های پیش‌آگاهی، کاربرد تکنولوژی‌های مناسب، انواع بیمه‌ها و ...
۲۸. توسعه هدفمند تحقیقات کاربردی و تقویت مشارکت بخش خصوصی در زمینه فعالیت‌های بزمزادی و به‌زرایی نظیر معرفی ارقام زراعی و باغی مناسب زودرس، متحمل به شوری، خشکی و سایر تنش‌های محیطی و ارائه دستورالعمل‌های فنی و اجرایی برای بهبود کشت و کار
۲۹. توانمندسازی مستمر شاغلین بخش کشاورزی در راستای ارتقا سطح دانش، مهارت، اخلاق حرفه‌ای، مدیریت، انتقال تکنولوژی و دانش روز
۳۰. اصلاح محتوا و شیوه‌های آموزشی توانمندسازی منابع انسانی با ارتقای سطح دانش، مهارت، اخلاق حرفه‌ای و مدیریت به منظور افزایش سهم فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در شاغلین بخش

ماده ۵- مبانی و اصول مشترک

- ۱- مشارکت بخش‌های خصوصی، تشکلات و کشاورزان موفق بهره‌ور آب در تدوین و اجرای دستورالعمل‌ها، برنامه‌ها و تفاهیم‌نامه
- ۲- تاکید بر اصل حفاظت از منابع پایه و مدیریت پایدار عرصه‌های بی‌بدیل کشاورزی کشور
- ۳- حمایت از ایجاد و تقویت واحدهای تولیدی، خدمات فنی، تکنولوژی، بازرگانی و صنایع کشاورزی بخش خصوصی برای تحقق راهبردها در راستای استفاده از فناوری‌های سازگار با ارتقا بهره‌وری
- ۴- حمایت از دسترسی فعالان بخش کشاورزی بر مبنای شاخص بهره‌وری به تامین سرمایه کافی، کم هزینه و سهل‌الوصول
- ۵- همکاری مشترک در تنظیم مقررات و دستورالعمل‌های تجارت بخش کشاورزی، در راستای حمایت و تامین تسهیلات لازم برای رونق تجارت محصولات و فرآورده های کشاورزی و رفع موانع آنها
- ۶- تدوین و حمایت از الگوی کشت برپایه ظرفیت آبی و ارتقا بهره‌وری و پایداری تولید (محصولی و منطقه‌ای)
- ۷- حمایت از توسعه کشت فراسرزمینی

ماده ۶: اقدامات مشترک

- ۱- تهیه دستورالعمل‌ها و سازماندهی لازم برای تحقق اصول مشترک
- ۲- تهیه طرح جامع بهره‌وری در سطح ملی، منطقه‌ای و محصولی و به رسانی مستمر آنها
- ۳- همکاری به منظور استانداردسازی شاخص‌های پایش و ارزیابی مستمر بهره‌وری آب و ایجاد سامانه پایش به‌هنگام بهره‌وری در کشور

- ۴- الزام مشاورین برای استفاده از نتایج بنچمارک‌های (موضوع بند ۲ ماده ۴) مصرف آب در محصولات مختلف و ابلاغی کمیته راهبردی سند حاضر (ماده ۷)
- ۵- اقدام و همکاری مشترک در افزایش بهره‌وری آب (کاهش تلفات آب) در انتقال و توزیع
- ۶- بررسی و تدوین برنامه اقدام در تخصیص آب کشاورزی به صورت حجمی و بر اساس مقادیر مصوب کمیته راهبردی سند حاضر (مواد ۴ و کمیته ماده ۷)
- ۷- تقویت و گسترش بورس کالا‌های کشاورزی و ایجاد سامانه اطلاع‌رسانی وضعیت تولید، قیمت و عرضه محصولات و نهاده‌های کشاورزی
- ۸- مشارکت در اجرای الگوهای مناسب افزایش بهره‌وری
- ۹- استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی در پیشبرد راهبردها
- ۱۰- تلاش جهت فرهنگ‌سازی، اطلاع‌رسانی و ارتقاء سطح آگاهی‌های عمومی با استفاده از ظرفیت‌های طرفین
- ۱۱- نیازسنجی و انجام پروژه‌های تحقیقاتی، کاربردی و ترویج فن‌آوری‌های نوین مرتبط با حوزه بهره‌وری
- ۱۲- همکاری در زمینه برگزاری دوره‌های آموزشی، همایش‌ها و نشست‌های تخصصی با حضور بهره‌برداران
- ۱۳- استفاده از کلیه توان و ظرفیت‌های قانونی، نهادی، مطالعاتی و اجرایی دو طرف برای تحقق اهداف این سند
- ۱۴- ابلاغ سند مذکور به شرکت‌ها و سازمان‌های استانی جهت مشارکت فعال در ستادهای استانی سند حاضر و پیروی از مصوبات ستاد

تبصره ۱: به منظور یکپارچه‌سازی مجموعه اقدامات این تفاهم‌نامه و در راستای کمک به اجرایی شدن مفاد ماده ۲۵ قانون بهره‌وری آب در کشاورزی مصوب سال ۱۳۸۹، ضروری است کمیته راهبردی مندرج در ماده ۷، هر ساله گزارشی با عنوان «گزارش ملی بهره‌وری آب» تهیه و منتشر نماید.

شیوه‌نامه چگونگی تهیه، انتشار و نحوه بهره‌برداری از گزارش مذکور متضمن شاخص‌ها و مؤلفه‌های مؤثر و با توجه به تجربیات موفق جهانی، توسط کارگروه منتخب کمیته راهبردی موضوع ماده ۷، متشکل از کارشناسان مستقل و با تجربه علمی و اجرایی، ظرف مدت سه ماه پس از تأیید کمیته راهبردی، تهیه و به مورد اجرا گذاشته خواهد شد.

ماده ۷: شیوه اجرایی نمودن سند

به منظور اجرای مطلوب مندرجات این سند اعضا موافقت می‌نمایند که برنامه‌های همکاری خود را با تشکیل یک کمیته راهبردی واحد به شرح زیر سازماندهی نمایند:

تشکیل کمیته راهبردی مشترک متشکل از ۳ نفر از نمایندگان هر یک از طرفین در بالاترین سطح ممکن و ۳ نفر از نمایندگان کشاورزان با معرفی یک نفر از هر طرف و سه نفر از مدیران کل هر یک از طرفین

تبصره ۲: ترکیب اعضا از طرف وزارت جهاد کشاورزی و نیرو (یکی از معاونین وزیر)، یکی از مدیران کل، یک کارشناس و یک نفر نماینده تشکلات کشاورز موفق با معرفی وزیر و ترکیب اعضای اتاق ایران یک نفر از اعضای هیأت رئیسه، رئیس مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب، یک نفر کارشناس و یک نفر نماینده تشکلات کشاورز موفق به پیشنهاد رئیس مرکز و با معرفی رئیس اتاق خواهد بود.

تبصره ۳: دبیرخانه کمیته راهبردی در محل مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران مستقر خواهد شد.

تبصره ۴: در اولین جلسه کمیته راهبردی رئیس، دبیر و کارگروه‌های کاری مورد نیاز کمیته راهبردی پیشنهاد و تعیین می‌شوند.

تبصره ۵: در صورت نیاز حین اجرای تفاهنامه تشکیل کارگروه‌های کاری جدید پلامانع می‌باشد.
تبصره ۶: بر حسب مورد از نمایندگان دستگاه‌های مرتبط در جلسات کمیته راهبردی و کارگروه‌های ذی‌ربط دعوت به عمل خواهد آمد.

تبصره ۷: به محض امضای تفاهنامه هر یک از طرفین یک نفر نماینده تام‌الاختیار را معرفی تا نسبت به تهیه نمودن ترکیب نمایندگان دو طرف موضوع ماده ۷ این تفاهنامه و شروع فعال سازی آن ظرف مدت ۲۵ روز اقدام نمایند.

ماده ۸: کمیته راهبردی مندرج در ماده ۷ این تفاهنامه موظف است سالانه اقدام به برگزاری نشست مشترک در حضور وزیر جهاد کشاورزی، وزیر نیرو و رئیس اتاق ایران نموده و در این نشست، گزارش عملکرد شامل اقدامات انجام شده، مشکلات، ارزیابی و آسیب‌شناسی آنها و نیز پیشنهادات برای تکمیل، پیشبرد و حسن اجرای این تفاهنامه در مقاطع زمانی را ارائه نماید.

ماده ۹: مدت این تفاهنامه از تاریخ امضا و مبادله ۱۰ سال تعیین می‌شود و مفاد این تفاهنامه هر سه سال یک بار بر اساس تجارب بدست آمده و ارزیابی انجام شده، اصلاح و تجدید نظر خواهد شد.

ماده ۱۰: سند کامل بهره‌وری آب جزو اسناد لاینفک این تفاهنامه می‌باشد.

ماده ۱۱: در اولین جلسه کمیته راهبردی چارچوب اعضا تعیین خواهد شد.

ماده ۱۲: این تفاهنامه در تاریخ ۱۳۹۷/۰۹/۲۷ به امضای وزیر جهاد کشاورزی و رئیس اتاق ایران رسیده و با توجه به ضرورت حضور وزیر محترم نیرو و براساس ماده ۹ بعد از گذشت حدود ۳ سال از تاریخ امضا بازنگری شده است.

علی‌احسن شافعی
رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و
کشاورزی ایران

رضا اردکانیان
وزیر نیرو

کاظم خاوازی
وزیر جهاد کشاورزی